

Oponentský posudek magisterské diplomové práce

„Geografický informační systém církevní správy královéhradecké diecéze na základě církevních schematismů a možnosti interpretace těchto pramenů“

Bc. Jiří Zeman, 2023

Práce se zabývá zevrubnou analýzou specifického tištěného pramene, jakým byly církevní schematismy pravidelně informující o podrobnostech církevní správy ve vymezeném celku – od arcidiecéze až k jednotlivým provinciím církevních řádů. Původně rukopisné soupisy byly od poloviny 18. století vydávány v tištěné formě. Vzhledem k postupnému rozšiřování obsahu, jeho racionalizaci a ustálení obsahové stránky vznikl materiál poskytující velmi podrobný vhled do dílčích časových úseků, ale především do celé vnitřní dynamiky církevní správy. Autor se zaměřuje na ucelenou řadu schematismů Královéhradeckého biskupství, hloubka a zralost úvah jsou podpořeny jeho podrobným vhladem díky starší badatelské práci – bakalářské práci „Schematismy duchovenstva Královéhradecké diecéze z 19. století jako pramen pro dějiny nižší církevní správy“, obhájené v roce 2020.

Práce se v úvodních kapitolách zabývá fenoménem církevních schematismů v rámci našeho regionu, ale také v kontextu střední a západní Evropy, Vatikánu, ale i zámořských oblastí. Ač je tento přehled naprosto dostačující, doporučuji v další fázi upřít pozornost také k širším souvislostem společenských změn v 18. století, vývoji moderních byrokratických aparátů a jejich potřeb strukturovaných informací pro řízení, správu. Schematismy totiž zasáhly do všech důležitých oblastí tehdejší společnosti – bylo tak nutné vydávat obdobné katalogy doplněné i řadou temporálních (kalendářní rozvrhy) a podružných informací o složení a delimitaci rakouské armády („Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums“), ale i složení úřadů v rámci centralisticky řízeného státu, respektive územních celků (viz např. „Hof- und Staats-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes“, nebo „Schematismus des Königreichs Böhmen“, který využívá starší prototypy – např. „Chur-bayrischer Hof-Calender und Schematismus“). Zkrátka širším studiem postihnout vztah k tehdejší oekonomickým a politickým vědám a dobové praxi.

V oddíle věnovaném GIS autor opět velmi přehledně a neextenzivně popisuje charakteristiky této technologie a její historie. Pro větší působivost práce by bylo přínosnější rozšířit tyto informace o obecnější otázky smyslu a možností využití GIS v historiografii a obecně v dnes frekventovaném oboru „Digital Humanities“, který je charakterizován právě systematickým využíváním digitálních zdrojů v humanitních oborech.

Neznalým čtenářům (ve smyslu – těch, kteří ještě nezpracovávali rozsáhlé datové sady pro databáze) patří i kapitola vysvětlující důvody zacílení práce, spočívající v komparaci a zpracování dílčích časových řezů v pravidelném rozestupu a to v období, kdy je konzistence „dat“ neměnná, či s nejmenšími rozdíly. Autor tak vybral období mezi lety 1830 – 1930 s dvacetiletými časovými řezy. Práce je tak vzorová, má i edukativní účel pro budoucí badatele. Je zřejmé, že pro historický výzkum s využitím GIS by bylo optimální pracovat v týmu, tak aby se diferencovala technická a obsahová stránka výzkumu a především, aby se správným položením otázek nad specifickými daty optimalizovaly výsledky – aby přinesly nové relevantní pohledy do zkoumané problematiky. Důležitým faktorem je také kritický přístup při hodnocení historických dat a při využívání sofistikovaných prostorových či datových analýz.

Právě ty zásadním způsobem vytváří přidanou hodnotu takového výzkumu oproti tradičním „analogovým“ metodám. Proto jsem velmi rád, že se Jiří Zeman do takové oblasti pustil a přinesl nesporné důkazy o účinnosti metody.

Následuje popis pracovního postupu při tvorbě map a plnění databáze. Autor reflektuje zásadní problémy relevantnosti geografických - prostorových a popisných dat, které jsou zjistitelné až při detailní práci (neexistence relevantních, natož pak přesných topografických podkladů, rozporuplnost, neúplnost, nekonzistence popisných informací atd.)

Hlavní význam práce má vlastní publikovaná webová a desktopová forma geografické souborové databáze, dostupná všem zájemcům na adrese:

<https://experience.arcgis.com/experience/fccd83e3706c46fcb15799110f04d15/>

a samozřejmě výsledky přehledně publikované v DP v tabulkách a grafech a v textovém interpretačním doprovodu. Z výsledku je zřejmé, aniž bych se zabýval jejich konkrétním zjištěním, že výsledek práce vzhledem k rozsahu překračuje užší pole dějin církevní správy, ale zasahuje do dalších oborů – demografie, dějin náboženství, dějin menšin, dějin samosprávy atd. Kromě vlastních zjištění tak autor vytváří podklad pro další dílčí badatelské úkoly a GIS analýzy.

Zcela výjimečná je dílčí studie zaměřená na analýzu dat dlouhého trvání pro pardubický vikariát. Komentované výsledky analýzy mají velkou vypovídací hodnotu a vzhledem k nalezeným trendům či anomáliím bude potřebné stanovit další otázky pro navazující badatelský výzkum. Příkladem může být optimálnější podoba otázek pro výkyvy v trendech analýzy Vakancí, nebo stanovení cílů bádání pro osoby, které do diecéze přišly z větších vzdáleností – farní kroniky by mohly důvody větší mobility duchovních osvětlit a tím také dotvořit celkový obraz složení a života kléru. Doporučuji oslovit kolegy historiky, kteří se dílčími tématy zabývají a v otevřené diskuzi využití zjištěných dat prokonzultovat.

Zároveň velmi doporučuji práci k vydání ve formě odborného článku (po zacílení a drobných úpravách) a také doporučuji publikování výsledků ve formě mapové aplikace, webové mapy na připravených stránkách www.upce.cz/gis, a také doporučuji formou vyzvané přednášky či semináře seznámit s průběhem práce, výsledky a možnostmi GISu pro historické bádání kolegy z Ústavu historických věd. Doufejme, že se autor zapojí i do dalšího studia v doktorandském stupni.

Práci považuji za mimořádně zdařilou, doporučuji ji k obhajobě

Hodnocení práce: A

MgA. František R. Václavík

19. 8. 2023